

İnsan ve Toplum Bilimleri Araştırmaları Dergisi
Journal of the Human and Social Science Researches
[2147-1185]

[itobiad], 2020, 9 (2): 1149/1172

**Özelleştirmeye Karşı Alternatif Yaklaşımlar: Osmanlı Devleti
Vakıf Müessesesi Örneği**

Alternative Approaches To Privatization: The Example Of The
Ottoman State Foundation Institution

Nurullah ALTUN

Dr. Öğr. Üyesi, Sakarya Üniversitesi, Siyasal Bilgiler Fakültesi
Asst.Prof., Sakarya University, Faculty of Political Sciences
naltun@sakarya.edu.tr
Orcid ID: 0000-0003-2325-0769

Yunus Emre YAYLA

Doktora Öğrencisi, Afyon Kocatepe Üniversitesi, Sosyal Bilimler Enstitüsü
PhD Student, Afyon Kocatepe University, Institute of Social Sciences
yunusemre.yayla@outlook.com
Orcid ID: 0000-0003-1924-4550

Makale Bilgisi / Article Information

Makale Türü / Article Type : Araştırma Makalesi / Research Article
Geliş Tarihi / Received : 04.02.2020
Kabul Tarihi / Accepted : 11.04.2020
Yayın Tarihi / Published : 17.06.2020
Yayın Sezonu : Nisan-Mayıs-Haziran
Pub Date Season : April-May-June

Atıf/Cite as: ALTUN, N , YAYLA, Y . (2020). Özelleştirmeye Karşı Alternatif Yaklaşımlar: Osmanlı Devleti Vakıf Müessesesi Örneği. İnsan ve Toplum Bilimleri Araştırmaları Dergisi, 9 (2), 1149-1172. Retrieved from <http://www.itobiad.com/tr/issue/54141/684722>

İntihal /Plagiarism: Bu makale, en az iki hakem tarafından incelenmiş ve intihal içermediği teyit edilmiştir. / This article has been reviewed by at least two referees and confirmed to include no plagiarism. <http://www.itobiad.com/>

Copyright © Published by Mustafa YİĞİTOĞLU Since 2012 – İstanbul / Eyup, Turkey. All rights reserved.

Özelleştirmeye Karşı Alternatif Yaklaşımlar: Osmanlı Devleti Vakıf Müessesesi Örneği

Öz

1970'li yıllar sonrasında liberalleşme politikalarının ağırlık kazanması ile özelleştirme konusu önem arz etmeye başlamıştır. Özelleştirme, devlet mülkiyetindeki işletme faaliyetinin çeşitli şekillerde özel sektöre devredilmesi şeklinde ifade edilebilir. Artan özelleştirme uygulamaları ile beraber birtakım dezavantajların oluşması nedeniyle özelleştirmeye karşı alternatifler de tartışılmaya başlanmıştır. Bu çalışmada özelleştirmeye karşı alternatif yaklaşım olarak vakıf müessesesinin değerlendirilmesi amaçlanmıştır. Vakıf müessesesinin genellikle özel mülkiyet şeklinde işletilmesi ve sosyal faydasının yüksek olması nedeniyle özelleştirmeye karşı alternatif yaklaşım çerçevesinde model olarak seçilmiştir. Vakıf müessesesinin Osmanlı Devleti döneminde çok önemli fonksiyonlar üstlenmesi nedeniyle çalışmada Osmanlı Devleti vakıf müessesesi esas alınmıştır. Çalışma sonucunda, genel anlamda değerlendirme yapılarak bir yargıya ulaşılmaya çalışılacaktır.

Özet

19. yüzyılda ve 20. yüzyılın başlarında dünyada hakim olan Klasik ekonomik görüşe göre, devlet müdahalesi asgari düzeyde olmalı ve devletin işlevleri sınırlı olmalıdır. Ancak 1929 krizinden sonra Klasik Ekonomik görüş sorgulanmaya başlandı ve devlet müdahalesinin gerekliliğini savunan Keynesyen görüş ekonomilerde hakim olmuştur. 1970'lerde petrol şokları ile stagflasyon olgusu ortaya çıktı ve bu kez Keynesyen Ekonomik görüş sorgulanmaya başladı. 1970'lerde dünyada hüküm süren serbestleşme politikalarından sonra, ülke ekonomilerinde serbest piyasa ekonomisine odaklanılmaya başlandı. Başka bir deyişle, devletin ekonomideki konumu ekonomik konjokture ve iktisat politikalarına göre değişmiştir. Bu süreçle özelleştirme uygulamaları hız kazanmıştır. Buradan hareketle dünyada hakim olan ekonomi politikalarının dönemin koşullarına göre değişiklik gösterdiği ifade edilebilir.

Özelleştirme, devlet mülkiyetindeki bir varlığın veya teşebbüsünün özel sektöre çeşitli yollarla devri olarak tanımlanabilir. Özelleştirmenin genel amacı etkinlik ve verimliliği arttırmaktır. Özelleştirme, devlet tarafından işletilen mülkün devri, hizmetin devri, üretimin devri ve fiyat devri şeklinde gerçekleşebilir. Özel sektör anlayışı dönemin ekonomilerde baskın hale gelmiştir. Zira bu dönemde devlet yönetiminde olan siyasi erk "devlet yönetimi etkin ve verimli olmaktan uzaktır ve özel sektör devletten daha etkin ve verimlidir" anlayışına göre iktisadî politikalara ağırlık vermektedir. Devlet yerini özel sektöre bırakmakta ve özel sektör üzerinde denetleyici ve düzenleyici bir rol üstlenmektedir. 1980'den sonra ağırlık kazanan özelleştirme uygulamalarıyla Türkiye'de düzenleyici ve denetleyici kurumların oluşturulması buna bir örnektir.

Özel sektörün genel olarak kâr için çalıştığı ve devlet kadar kamu yararı ve sosyal faydanın ön planda olmadığı ya da olamadığı için, özelleştirme uygulamalarından sonra çeşitli olumsuzluklar ortaya çıkmaya başlamıştır. Özel sektördeki sosyal faydayı kamu sektörü kadar etkili bir şekilde sunamamanın yanı sıra, piyasa ekonomisinin kâr maksimizasyonu için faaliyet göstermesi ve piyasa ekonomisinin

bazı durumlarda başarısız olması nedeniyle özelleştirme uygulamalarına karşı alternatifleri tartışmaya yönelik çalışmalar başlatılmıştır. Bu çalışmada, İslam dininde önemli bir yeri olan vakıf kurumu, özelleştirmeye karşı alternatif yaklaşımın temeli olarak ele alınmıştır. Osmanlı Devleti döneminde sosyal, ekonomik, kültürel vb. birçok yönden vakıfların üstlendiği işlevler nedeniyle Osmanlı Devleti'nin vakıf müessesesi model olarak alınmıştır.

Osmanlı Devleti döneminde devlet sisteminin misyonunun bir gereği olarak kabul görüp teşvik de edilen vakıflar, çalışmanın kapsamını ve sınırları ile temelini oluşturmaktadır. Çalışmanın yöntemi, vakıf kuruluşunun uygulamaları ve işlevleri değerlendirilecek ve özelleştirmeye alternatif bir yaklaşım olasılığı tartışılacaktır.

Bu çalışmanın amacı, Osmanlı Devleti'ndeki vakıf kuruluşunun, özelleştirilmeye bir alternatif olma imkanını değerlendirmek ve bu konuda bir teklif ortaya koymaktır. "Vakıf kurumu özelleştirmeye alternatif olabilir mi?" sorusu, araştırma sorusunu oluşturur. Çalışmanın hipotezleri aşağıda verilmiştir;

H₀: Vakıf, özelleştirmeye alternatif bir yaklaşım değildir.

H₁: Vakıf, özelleştirmeye alternatif bir yaklaşımdır.

Çalışmada, öncelikle konuyu daha iyi anlayabilmek için Devlet İşletmeciliği teorik ve ekonomik doktrinler açısından ele alınacak ve daha sonra vakıf kuruluşu, özelleştirmeye alternatif yaklaşımlar çerçevesinde yer alacaktır. Daha sonra Osmanlı Devleti'ndeki vakıf kuruluşu anlatılacak ve ekonomik ve sosyal yaşamdaki işlevleri ele alınacaktır. Son olarak, vakıf kurumu özelleştirmeye alternatif bir yaklaşım olarak değerlendirilecektir.

Osmanlı döneminde vakıfların eğitim, sağlık, bayındırlık ve sosyal işlevlere yönelik uygulamaları incelendiğinde vakıf uygulamasının özelleştirme uygulamasına alternatif olabileceği düşünülmektedir. Çünkü temel devlet hizmetleri dışında kalan hizmetlerin geçmişte vakıf uygulamaları ile başarılı bir şekilde yürütüldüğü görülmekte ve özellikle dönemin toplumsal yaşayışına da düzenleyici, tamamlayıcı, geliştirici ve yönlendirici anlamında rehberlik ve liderlik de ettiği anlaşılmaktadır. Bugün özelleştirilen sektörler itibarıyla yaşanan sorunlar ve yükselen ciddi itirazlara bakılır ve Osmanlı Devleti döneminde vakıfların kendilerine tahsis edilen misyonlarıyla gerçekleştirdikleri rolleri dikkate alınırsa, vakıf kurumu özelleştirmeye yönelik itirazları da ikna edici bir şekilde asgariye indirecek bir alternatif olarak düşünülebilir. Vakıflar genellikle bireyler tarafından idare edilmiş ve sosyal yardım ve kamu yararının ön planda olduğu hizmet birimleridir. Öte yandan, vakıfların kâr amaçlı olmaması gerek sosyal gerek ekonomik yönden bu ifadeye haklılık kazandırmaktadır. Bu nedenle vakıflar bugün, özelleştirmeye alternatif olarak düşünülebilmelerinin yanında belki piyasayı ıslah edici düzenlemeler olarak da görülebilir ve değerlendirilebilirler.

Özelleştirmeye alternatif yaklaşımlar bağlamında, Osmanlı Devletindeki vakıf uygulamasının tartışıldığı bir çalışmaya literatürde rastlanmamıştır. Bu çalışmanın bu konudaki ilk çalışmalardan biri olacağı ve literatüre katkıda bulunabileceği düşünülmektedir.

Anahtar Kelimeler: Özelleştirme, Alternatif Yaklaşım, Osmanlı Devleti, Vakıf, Sosyal Fayda

Alternative Approaches To Privatization: The Example Of The Ottoman State Foundation Institution

Abstract

After the 1970s, privatization began to gain importance with the intensification of liberalization policies. Privatization can be expressed as the transfer of state-owned business activity to the private sector in various ways. In parallel with the increase in privatization practices, due to some disadvantages, privatization alternatives have begun to be discussed. In this study, it is aimed to evaluate the foundation institution as an alternative approach to privatization. The foundation was chosen as a model within the framework of an alternative approach to privatization due to the fact that it was operated as private property and had high social benefits. Since the foundation establishment undertook many important functions during the Ottoman State, the foundation foundation of the Ottoman State was taken into consideration in the study. As a result of the study, a judgment will be tried to be reached in general.

Summary

According to the classical economic view prevailing in the world in the 19th and early 20th century, state intervention should be minimal and the functions of the state should be limited. However, after the crisis of 1929, the Classical Economic view began to be questioned and the Keynesian view, which advocated the necessity of state intervention, dominated the economies. The phenomenon of stagflation with oil shocks appeared in the 1970s, and this time the Keynesian Economic view began to be questioned. After the liberalization policies that prevailed in the world in the 1970s, the focus was on the free market economy in the country's economies. In other words, the position of the state in the economy has changed according to economic conjuncture and economic policies. With this process, privatization practices have accelerated. From this point of view, it can be stated that the economic policies prevailing in the world changed according to the conditions of the period.

Privatization can be defined as the transfer of a state-owned asset or enterprise to the private sector in various ways. The overall aim of privatization is to increase efficiency and efficiency. Privatization can take the form of state-owned property transfer, service transfer, production transfer and price transfer. The understanding of the private sector became dominant in the economies of the period. Because, in this period, the political power that is under the state administration focuses on economic policies according to the understanding that "state administration is far from effective and productive and the private sector is more effective and productive than the state". The state leaves its place to the private sector and plays a supervisory and regulatory role on the private sector. After 1980, with the weight of the winning application customization creation of regulatory and supervisory agencies in Turkey it is an example.

Since the private sector is working for profit in general and public benefit and social benefit are not or not as important as the state, various problems started to emerge after the privatization practices. In addition to not being able to present the social benefit in the private sector as effectively as the public sector, efforts have been

initiated to discuss alternatives to privatization practices, as the market economy operates for profit maximization and the market economy fails in some cases. In this study, the foundation institution, which has an important place in Islamic religion, is considered as the basis of an alternative approach to privatization. Social, economic, cultural etc. during the Ottoman Empire. Due to the functions assumed by foundations in many ways, the foundation of the Ottoman State was taken as a model.

The foundations, which were accepted and encouraged as a requirement of the mission of the state system in the Ottoman State, form the scope and boundaries of the study. The methods, practices and functions of the foundation organization will be evaluated and the possibility of an alternative approach to privatization will be discussed.

The purpose of this study is to evaluate the possibility of the foundation establishment in the Ottoman State to be an alternative to privatization and to put forward a proposal in this regard. "Can the foundation institution be an alternative to privatization?" Constitutes the research question. The hypotheses of the study are given below;

H0: The Foundation is not an alternative approach to privatization.

H1: The Foundation is an alternative approach to privatization.

In the study, first of all, in order to understand the issue better, State Management will be handled in terms of theoretical and economic doctrines, and then the foundation organization will take place within the framework of alternative approaches to privatization. Then, foundation in Ottoman Empire will be explained and its functions in economic and social life will be discussed. Finally, the foundation institution will be considered as an alternative approach to privatization.

When the practices of foundations for education, health, public works and social functions are examined in the Ottoman period, it is thought that foundation practice may be an alternative to privatization. Because services other than basic government services are seen to have been carried out successfully through foundation practices in the past and it is understood that they also provided guidance and leadership, especially in terms of regulating, complementary, enhancing and guiding the social life of the period. Considering the problems experienced and rising serious objections in terms of the sectors privatized today, and considering the roles of the foundations with the missions assigned to them during the Ottoman State, the foundation institution can be considered as an alternative that will convincingly minimize objections to privatization. Foundations are usually service units that are administered by individuals and where social aid and public interest are at the forefront. On the other hand, the fact that foundations are not for profit provides justification for this statement in terms of social and economic aspects. For this reason, foundations can be considered as an alternative to privatization today, and may be seen and evaluated as market correction arrangements.

In the context of alternative approaches to privatization, a study discussing foundation practice in the Ottoman State has not been found in the literature. This study is thought to be one of the first studies on this subject and can contribute to the literature.

Keywords: Privatization, Alternative Approach, Ottoman State, Foundation, Social Benefit

Giriş

1970'lerle birlikte liberalleşme politikalarının dünyada önem kazanması sonucu piyasa ekonomisine ağırlık verilmiştir. Piyasa ekonomisine verilen önemin sonucunda özelleştirme konusu gündemde yer almaya başlamış ve 1980'li yıllarda dünyada özelleştirme uygulamaları önem kazanmış ve bu önemle özelleştirmeler özellikle "Washington Uzlaşısı" ile birlikte devletlerin küresel ekonomik işleyişe itaatlerinin bir göstergesi haline gelmiştir. Özellikle 1990'lı yıllarda Sovyet Sosyalist Cumhuriyetler Birliği'nin dağılması sonucu piyasa ekonomisine geçen ülkeler ile birlikte dünya genelinde özelleştirmeler ağırlık kazanmıştır. 1988 yılında Dünya'da özelleştirme uygulamaları sonrasında 39 milyar Dolar tutarında gelir elde edilmişken, bu miktar 2000 yılında 180 milyar Dolar, 2010 yılında 213,64 milyar Dolar olarak gerçekleşmiştir (Doğan, 2012: 11).

Devlet mülkiyetindeki işletme faaliyetinin çeşitli yollarla özel sektörün işletilmesine bırakılması olarak tanımlanabilecek olan özelleştirme uygulaması, devlet tarafından işletilen mülkün ya da mülkiyetin devredilmesi olabileceği gibi, hizmetin, üretimin ve fiyatın özelleştirilmesi şeklinde de gerçekleşebilmektedir. Dünyada hakim olan iktisat politikaları çerçevesinde, genel olarak verimlilik amacıyla devletler, iktisadi işletmeciliği özel sektöre bırakmaya başlamıştır. Örneğin Türkiye'de kamunun yeniden yapılanması sürecinde çıkarılan Kamu Teşkilat Yasası gerekçesinde yeniden yapılanmanın gerekçeleri arasında iktisat ve yönetim teorilerinde meydana gelen değişimler yanında " özel sektörün rekabetçi yapısı ve kaydettiği ilerlemeler" e de vurgu yapılmaktadır. Küresel boyutta iktisat teorilerinin bir gereği gibi kabul edilerek, piyasa ekonomisinin yaygınlaştırılması ile birlikte devlet işletmecilikten çekilirken bir yandan da denetim vazifesini uygulamaktadır. Ancak piyasa ekonomisinin kar maksimizasyonu amacıyla işlemesi, belli durumlarda başarısız olması, özel sektörün devlet kadar hizmetlerin sosyal fonksiyonuna ağırlık veremeyişine bağlı olarak özelleştirme sonrası belli olumsuzluklar oluşmaya başlanmıştır.

Öyle ki, özelleştirme uygulamalarının, finansal ve ekonomik krizlerin yaşanmasına ve zaten bozuk olan yoksulluğun artmasına, gelir dağılımının bozulmasına sebebiyet verdiği yönelik tespitler, özelleştirmelere yönelik adeta bir infiale ve sert şekilde eleştirilere neden olmuştur. Özellikle her devlete özelleştirme politikalarının tek tip bir uygulama olarak ve adeta alternatifsiz gibi önerilmesi, eleştirileri birçok kesim itibarıyla artırmıştır. Bu durum, alternatif arayışları da beraberinde getirmiştir.

Özelleştirmeye karşı alternatif yaklaşımların temelinde sosyal faydanın önem arz etmesi yatmaktadır. Bu çalışmada özelleştirmeye karşı alternatif yaklaşımlar çerçevesinde vakıf müessesesinin değerlendirilmesi amaçlanmıştır.

Çalışmanın kapsam ve sınırlılıklarını, Osmanlı Devleti döneminde devletin üstlenmiş olduğu hizmetler ki bugünkü anlamda fonksiyonel sınıflandırmanın birinci düzeylerinde ifade edildiği şekilde yani “ Genel Kamu Hizmetleri, Kamu Düzeni ve Güvenliği, Savunma” gibi temel Kamu Ekonomisinin üstlendiği hizmetler dışında, fakat sosyal, ekonomik ve toplumsal hayat yönünden bakıldığında bugün Kamu kesimin üstlendiği “ İskan ve Toplum Refahı, Din, Moral ve Kültür, Çevre Koruma, Sosyal Güvenlik ve Sosyal Yardım, Eğitim, Sağlık ” gibi hizmetlerde çok önemli fonksiyonları yerine getirdiği için çalışmada Osmanlı Devleti “Vakıf Müessesesi” esas alınmıştır. Nitekim ilgili kısımda vakıfların, bu hizmetlerin hangilerinde faaliyet gösterdikleri açıklanmıştır.

Çalışmanın yöntemi, vakıf müessesesi uygulamaları, fonksiyonları değerlendirilecek ve özelleştirmeye karşı alternatif yaklaşım olabirliği tartışılacaktır.

Çalışmanın araştırma sorusu, “vakıf müessesesi özelleştirmeye karşı alternatif olabilir mi?” iken, çalışmanın hipotezi, “vakıf müessesesi özelleştirmeye karşı alternatif bir yaklaşımdır” şeklindedir.

1. Devlet ve Özelleştirme

Klasik iktisadi düşünce ve onun siyasi dayanağı olan liberal düşünce itibarıyla bireylerin özellikle fiyatlandırılmaz nitelikteki ihtiyaçlarının karşılanmasına yönelik olarak ekonominin bu yöndeki hizmetlerinin üretilmesi amacıyla oluşturulan tüzel kişilik, yani devlet; aslında bireysel tercihlerin toplumsal tercihlere dönüştürülmesi ve belirlenen iradeye uygun olarak hizmet vermekle görevli bir tüzel kişiliktir. Söz konusu bu tüzel kişiliğe tahsis edilen görev ise bireylerin birer üretim faktörü olarak var oldukları ve kendilerine faaliyet göstermelerine imkan tanıyan piyasanın işleyişine yönelik hukuki ve idari düzenlemeler yapması ve üretim faktörleri arasındaki işleyişe karışmamasıdır. Ancak 1929 Ekonomik Buhranından sonra yaşanan sosyo ekonomik olumsuzluklar devletin görev ve fonksiyonlarını da değiştirmiştir. Makro politik düşünce yapısının da değişmesiyle devlet tüzel kişiliğinin yönetim anlayışında da değişimler meydana gelmiştir. Bu değişim, merkezi ve yerel yönetimin üzerine düşen görevleri nitelik ve nicelik yönünden de değiştirmiş ve artırmıştır. Bu görevler başlangıçta, dışsal faydalarının yüksekliği nedeniyle üstlenilen eğitim ve sağlık gibi hizmetlerin üretilmesi, karı hedefleyen talebin yetersizliği dolayısıyla pazara girmeyen müteşebbislerin eksikliğini gidermek veya doğal tekellerin engellediği Paretocu faydayı temin etmek amacıyla İktisadi Teşebbüsler (KİT) kurmak şeklinde kendini göstermiş; zamanla Türkiye’de de olduğu gibi Sosyal Güvenlik Kurumları, Fonlar Döner Sermayeli İşletmeler şeklinde gelişmiş ve günümüz itibarıyla Kamu – Özel Ortaklıkları halinde piyasaya ekonomik kaynak aktarmak suretiyle piyasaya etkinlik kazandırma işlevine dönüşmüştür.

Devletin görevlerinin artması kamu harcamaları ve gelirlerinin de yapısını değiştirmiş, devlet harcamalarının tahsisi ve tevzii daha çok önem kazanmış, gerek bireyler gerekse baskı ve çıkar grupları yönünden izlenir ve beklenir uygulamalara dönüşmüştür.

Bu aşıkâr tespit, bazı eksik ifadelerle de olsa literatürde sık sık vurgulanır olmuştur. Örneğin “Devletin ilk zamanlarda sınırlı toplumsal ihtiyaçları gidermekteyken daha sonra devletin fonksiyonlarında ve toplumsal ihtiyaçlardaki gelişmelerle beraber devletin rolünde değişiklikler olduğu(Çetinkaya, 2007: 3); Devletin iktisadî açıdan karşılaştığı problemlerin çözümü için iktisadî sitem içinde yardımcı bir alan olarak kamu ekonomisi alanını genişlettiği (Şener, 2008: 2); Yaşanan gelişmeler ile birlikte devletin, doğrudan hizmet üretmenin yanı sıra, toplumların yasal çerçevesini oluşturmakta, sosyal ve ekonomik hayatı düzenlemekte ve özel olarak üretilen ve tüketilen hizmetleri finanse etmekte olduğu (Starr, 1988: 14)” şeklindeki tespitler bunlardan bazılarıdır ve çoğaltılabilirler.

Süreç içinde dünya çapında çıkan krizler ile birlikte devletin rolleri ve yapıları tartışılmış, devletin ekonomiye müdahale etmesini savunanların yanında hiç müdahale etmemesini savunanlar da olmuştur (Arslan, 2010: 21). Fakat zamanla piyasanın etkinliğini artırmaya yönelik olarak alınan Kamu müdahalelerine yönelik tedbirler, zamanla olumsuz sosyal ve ekonomik gelişmelerin gerekçesi olarak gösterilmiş ve devlet müdahaleciliğinin sınırları tartışılmaya başlamıştır.

Ekonomik konjonktür ve uluslararası ticaret ve bunlara yönelik hukuki ve idari düzenlemeler (GATT; Washington Uzlaşısı, Uruguay Raundu) çerçevesinde Büyük ekonomik güçlerin (ABD, Çin, Rusya) ve ekonomik toplulukların(AB, NAFTA, BRICS) kendi özel çıkarlarına yönelik uygulama ve politikalarının meydana getirdiği istikrasızlıklar, devlet ile ekonomi ilişkisi üzerinde özellikle sayılan ve kast edilen devletlerin dışında kalanlar ve toplumları üzerinde belirgin (genelde olumsuz) rol oynamıştır.

Liberalleşme politikalarına özgü politik ve ekonomik uygulamalar arasında özelleştirme(ler) gündemi meşgul eden önemli konulardan birini oluşturmuştur. Netice itibarıyla özelleştirme tercihinin siyasi olarak da ağırlık kazanması sonucunda devlet, iktisadi faaliyetlerden çekilerek yerini özel sektöre bırakmaya başlamıştır.

Özelleştirme dar anlamda, KİT'lerin yönetim ile mülkiyetinin özel sektöre devridir. Geniş anlamda ise; mali, ekonomik, sosyal, siyasal vb. sebeplerle ülke ekonomisi içerisinde kamu sektörü ekonomik faaliyetinin daraltılmasıdır (İGEME, 2010: 116). Özelleştirme mülkiyet devri, imtiyaz devri, yönetim devri, kiralama yöntemi, gelir ortaklığı gibi çeşitli şekillerde gerçekleştirilebilmektedir (Orkunoğlu, 2010: 2-3). Başka bir tanıma göre özelleştirme; idare tarafından yerine getirilen kamu hizmetlerinin

bazılarının özel kişilere bırakılması, kamu tekellerinin kaldırılmasının sağlanması, kamu hizmet finansının gerçek bedeli ya da önemli kısmının yararlananlardan alınmak sureti ile özelleştirilmesi ve kamusal düzenlemeler yoluyla ekonomik hayat üzerinde olan zorlamaların azaltılması, piyasa mekanizmasının işlevinin arttırılmasıdır (Tan, 1992: 27-64).

Özelleştirme, ekonomide devletin rolünü azaltarak özel sektör dinamizminden faydalanmak ve kaynak kullanımında etkinliği arttırmayı amaçlamaktadır (Özbek, 2007: 4). Özelleştirme kavramı, 1970'lerin sonlarına ve 1980'lerin başlarına kadar siyasette geniş bir dolaşım sağlamamıştır. Muhafazakâr hükümetlerin İngiltere, ABD ve Fransa'daki yükselişiyle birlikte, özelleştirme devletten özel sektöre faaliyetlerin veya işlevlerin kayması ile daha spesifik olarak mal ve hizmet üretiminin kamudan özel sektöre kayması anlamına gelmiştir (Starr, 1988: 13-14).

2. Devlet İşletmeciliği ve Özelleştirmenin Gelişimi

Özelleştirme ve devlet işletmeciliği o dönemdeki ekonomik konjonktüre ve iktisadi düşüncelere göre değişiklik gösterdiği için konuyu iktisadi doktrinler anlamında ele almakta fayda vardır. Özelleştirme ve devlet işletmeciliği konusunun gelişimine bakıldığında, konuyu ilk ele alanlardan birisi ünlü İslam âlimi İbn Haldun olmuştur. İbn Haldun 14. Yüzyılda yazdığı Mukaddime adlı eserinde "Hükümdarın (Devletin) Ticaretle Meşgul Olmasının Halka Zarar Vermesi ve Vergi Gelirlerini Düşürmesi Hakkında" isimli fasılda devlet işletmeciliği konusuna değinmiştir. Devletin üretim sahasına ve ticarete girmesinin toplumun karşısına çıkarak onun önünü kesmek anlamına geleceğini ifade etmiştir. Halkın üretimde bulunmaması ve ticaret yapmaması durumunda geçimlerinin zorlaşacağını ve durumlarının bozulacağını belirterek sonuçta toplumun zayıflayacağını bunun da devletin bozulmasına yol açacağını belirtmiştir (Haldun, 2004: 374).

Avrupa'da 1500'li yıllar ile 1800'li yıllarda etkili olan Merkantalizm iktisadi düşüncesi, ekonomi politikasını ekonomi ile devletin birlikte güçlenmesini ve büyümesini sağlayacak bir araç olarak uygulamıştır. Esası devlet idaresine dayanan Merkantalizm'in; milli ve güçlü devlet, kıymetli madenlere sahip olma ile dış ticaretin gerekliliği üç ana ilkesini oluşturmaktadır. Bu dönemde Avrupa'da zenginlik artışı nedeniyle Merkantalizm, feodalizm ile kapitalizm arasında bir düşünce olarak ifade edilebilir (Güngör, 2004). Merkantalizm yaklaşımı, ekonomiye devletin müdahalesini savunan ilk iktisadi doktrin olması nedeniyle önemlidir (Şen ve Sağbaşı, 2017: 78). Merkantalizm'e tepki olarak değerlendirilen Fizyokratik iktisadi düşünce, sözcük anlamı olarak gerçek, doğa, düzen anlamlarına gelmektedir. R. Cantillo çalışmasında piyasanın belirleyicileri rolünde yenilikçiliği ve girişimciliği göstermiştir. Bu dönemde tek vergi sistemi gibi yenilikçi fikirler geliştirilmiş ve tarım mallarının ihracatının sanayi mallarından daha önemli olduğunu vurgulamışlardır (Öztopçu, 2016:

370-371). Fizyokratlar toprak ve tarımın önemine vurgu yapmakta ve bütün ekonomik ile sosyal yaşamda doğal bir düzenin varlığını ileri sürmüşlerdir (Çöğür, 2016: 71).

Adam Smith'in öncülüğünü yaptığı Klasik iktisadi doktrin tarafından savunulan tarafsız devlet anlayışının temelinde, devletin sadece temel ihtiyaçlarla ilgilenmesi gelmektedir. Bu ihtiyaçlar; güvenlik, adalet ve savunmadan oluşmaktadır. İktisadi ve sosyal alanlara devlet müdahaleden uzak durmuştur (Çetinkaya, 2007: 3). Yaşanan gelişmeler sonrasında (1929 ekonomik krizi) Keynes, ekonomideki tarafsızlık politikasını eleştirmiş ve ekonomiye devletin müdahalesini savunmuştur. Her devletin yasal temellere oturtulmuş bir ekonomi politikası olması gerektiğini belirten Keynes'e göre devletin, her nedense piyasanın yapmadığı işleri yapması gerekmektedir (Şener, 2008: 3).

1970'li yıllarda yaşanan petrol şokları ve stagflasyon karşısında müdahaleci devlet anlayışı yerini liberal iktisadi görüşlere bırakmaya başlamıştır. Klasik iktisadi görüşe dayanan ancak onu bazı konularda eleştiren Monetarizm, Rasyonel Beklentiler Teorisi, Kamu Tercihi Teorisi ile buna bağlı gelişen Anayasal İktisat ile Arz Yönlü İktisat Teorisi 1970'li yıllarda müdahaleci devlet anlayışının çözemediği sorunlar karşısında gündeme gelmişlerdir (Güngör, 2004). 1970'li yıllarda Bretton Woods sisteminin çöküşü sonrasında Neo-Liberal iktisadi görüşü benimseyen IMF ile Dünya Bankası gibi uluslararası kuruluşlar ülkelere sağlayacakları desteği Neo-Liberal politikaların uygulanmasına bağlamışlardır. Washington Uzlaşısı olarak da bilinen Neo-Liberal iktisadi anlayış rekabetçi denge modeline dayanmaktadır (Erdoğan, 2009:5).

Washington Uzlaşısı'nda (1989), yer alan on reformu; mali disiplin, kamu harcama önceliklerini yeniden sıralama, vergi reformu, faiz oranlarının serbestleştirilmesi, rekabetçi bir döviz kuru, ticaretin serbestleştirilmesi, yurt içi doğrudan yabancı yatırımların serbestleşmesi, özelleştirme, serbestleşme, mülkiyet hakları maddeleri oluşturmaktadır (Williamson, 2004). 1989 yılında John Williamson tarafından önerilen Washington Uzlaşısı sonrası serbestleşme politikalarına bağlı olarak özelleştirme uygulamaları da hız kazanmıştır. J. Williamson (2004)' göre özelleştirme, kaynakları ayrıcalıklı seçkinlere aktaran bir süreç olabileceği gibi kanıtlara göre özelleşmiş işletme ya rekabetçi bir piyasaya satılırsa ya da uygun şekilde düzenlenirse, hizmet kapsamındaki şartlarının iyileşeceğini ve buna bağlı olarak faydalar getireceğini belirtmiştir.

Dünyada hakim olan Neo-Liberal düşünce sonrasında (1970'li yıllar sonrası) serbestleşme politikalarının hız kazandığı bir dönem olmuştur. Devletlerin ekonomideki rolü 1980'li yıllarda azaltılmıştır. Devletin yeni rolü, 1980'lerde İngiltere'de Thatcher ve ABD'de Reagan döneminde bir karşılık bulmuştur. Serbestleşme politikaları en başarılı şekilde Thatcher zamanında İngiltere'de

uygulanmıştır. Thatcher döneminde vergi ve kamu harcaması indirimleri, sıkı para politikası ile deregülasyon olmak üzere dört temele oturan politikalar Monetarizm ve Arz Yönlü iktisattan ilham almıştır (Güngör, 2017: 1). 1980 sonrası önemli bir konu olan özelleştirme politikaları ile birlikte Türkiye’de de uygulaması hızlanmıştır. Özelleştirme açısından Türkiye’de 24 Ocak 1980’de kabul edilen serbest piyasa ekonomisine ağırlık veren ekonomi politikaları belirleyici olmuştur (Çetinkaya, 2007: 147).

3. Özelleştirmeye Karşı Alternatif Arayışlar: Vakıf Müessesesi

Özelleştirme politikalarının uygulanması sonrasında belirli olumsuzluklar oluşması nedeniyle özelleştirmeye karşı alternatifler tartışılmaya başlanmıştır. Özelleştirme sonrasında tekeli sermayenin önündeki rekabet engelleri kalkmış ya da gelişmekte olan ülkelerin kalkınma amacıyla kullandıkları uluslararası kuruluşlar ile çok uluslu şirketlerin ülke piyasalarının kontrolünü ele almasına sebep olmuştur. Sonuçta küresel sermayenin önünde olan ulusal engeller kaldırılmış, gelişmekte olan ülkelerde krizin derinleşmesine, borçların artışına ve yoksulluğun dünya düzeyinde yayılmasına neden olmuştur (Acar, 2017: 252). Diğer yandan özelleştirme uygulamaları gerçekleştirilirken belirli sorunlar oluşabilmektedir. Özelleştirme uygulamalarında ortaya çıkabilecek başlıca sorunlar; zamanlama, öncelik, KİT aktiflerinin değerlendirilmesi, KİT hisse senetlerinin değerlendirilmesi ve ihracı, istihdam, kısmi özelleştirme halinde yönetim sorunudur (Aktan, 2010).

Piyasa başarısızlıklarının nedenlerini diğer bir deyişle piyasanın beklediği gibi işlemini engelleyen belirli durumlar mevcuttur. Bu durumları kamusal mallar, dışsallıklar, artan verimler hali, gelir dağılımının durumu şeklinde ifade etmek mümkündür (Tosun, 1996: 7). Gelir dağılımının bozulması, yoksulluğun artması, sosyal güvenlik hizmetlerinin kapsamının genişlediği bir ortamda piyasa ekonomisi, sosyo-ekonomik sorunların çözümünde son derece yetersiz kalmaktadır. Son yirmi yıllık dönemde serbestleşme politikalarının önem kazanmış olmasına rağmen sosyal refah devletleri olarak bilinen İskandinav ülkelerinde devletin ekonomideki payı %50’yi geçmektedir (Şener, 2008: 1-2).

Ekonomik konjonktür ve iktisat politikalarına göre devletin ekonomideki yeri değişiklik göstermiştir. 1970’li yıllar sonrasında serbestleşme ile birlikte özelleştirme uygulamaları hızlanmaya başlamış ancak bununla beraber çeşitli olumsuzluklarla karşılaşmıştır. Sosyal faydanın kamu kesimi kadar özel sektörde etkin sunulmaması, piyasa ekonomisinin kar maksimizasyonu amacıyla işlemesi ve piyasa ekonomisinin belli durumlarda başarısız olması gibi durumlar nedeniyle özelleştirme uygulamalarına karşı alternatiflere ilişkin tartışmalar ile çalışmalar yapılmaya başlanmıştır. Özelleştirme uygulamalarına karşı çalışmada, İslam medeniyetinde önemli bir yere sahip olan vakıf müessesesine yer verilmiştir.

Osmanlı Devleti zamanında çok önemli görevler üstlenmesi nedeniyle Osmanlı Devleti vakıf müessesesi esas alınmıştır.

3.1 Vakıf Müessesesi

Bu safhaya kadar anlatılanlardan da anlaşılacağı gibi, günümüzde teknik olarak bireysel faydanın elde edilmesinde iktisadi etkinliğin sağlanacağı alan olarak gösterilen piyasa işleyişinde öne çıkan anlayış ve uygulamadaki durum “ rekabet ve mahrumiyet” tir ki, bu anlayış devletlerin de işleyişini ve yönetimlerine hem içsel hem de dışsal (uluslararası) anlamda etki etmekte ve bu işleyiş hem kabul edilmekte hem de makul bulunmaktadır. Oysa İslam medeniyetinin kabulüne göre insanlar, (ırk ve tür ayırt etmeksizin) ve emanetlerine verilen canlı (evcil ve evcil olmayan bütün hayvanlar) ve cansız (özellikle temel besin kaynakları, madenler denizler, göller, ırmaklar) bütün varlıklarla beraber muazzam bir yardımlaşma, dayanışma içinde birbirlerinin mahrumiyetine sebep olmayacak şekilde bir bütünlük içerisinde yaşamak ve yaşatmak ve muhafaza etmek ve maddi – manevi bütün istidatlara uygun bir şekilde kabiliyetleri geliştirmek ve sürdürmekle mükellef kılınmışlardır. Bunları yerine getirirken devletten beklenen klasik iktisadi görüşte olduğu gibi Genel kamu hizmetleri ve daha çok kamu düzeni ve güvenliği ve savunma hizmetleridir. Pazar ekonomisi anlayışı ve fiyat mekanizması ile işleyen arz – talep süreci ve ilgili değerlendirmeler (Faiz müessesesi hariç) burada da geçerlidir. Batı medeniyeti ve onun piyasa ya da pazar anlayışı birey ve toplumlar arasında rekabeti ve mahrumiyeti makul ve gerekli görürken İslam devlet ve bireyleri zekat ve infak gibi düstur ve uygulamalarla mahrumiyeti bir ölçüde de olsa ortadan kaldıracak uygulamalara yer vermekte ve bu anlayış ve uygulamayı da insanlığın gereği olarak görmekte ve kabul etmekte hatta inançlarının esası olarak görmektedirler. Bunları yaparken de devletin müdahalesini ve düzenlemesini de beklememektedirler. Batı Medeniyeti ve onun ekonomik sistemine esas olan görüş ise İslam’ın “ haktan alıp halka vermek “ gibi özetlenen görüşünü benimsemek bir yana kurulmuş bir hukuki- ekonomik sistem içinde -bir bireyden alıp diğerine vermeyi devlet eliyle bile olsa uygun bulmamaktadır. İşin devlete kalan yönüyle bakıldığında devletler, - gerek İslam gerek Batı olarak – halkın ekonomik kazançlarını elde etmelerine müdahale etmeye taraftar değillerdir. Temel devlet hizmetlerinin dışında - görev yüklenmeye taraftar değillerdir. Ancak İslam medeniyetinin diğerinden farklı olarak toplumun ve bireylerin üretim güçlerine katkı yapma hususunda merhameti öne çıkmakta ve halkın üstesinden gelmeye vakit ve imkan bulamadığı hususlarda sadece insana yönelik imar ve refah olarak değil (insanı yaşat ki devlet yaşasın anlayışı), vahşi hayatın sahiplerine de hizmet götürmeyi şiar edinmiş ve bu anlamda Batı medeniyetinin sadece insanlara yönelik olarak sınırladığı ideal faydacı anlayışını vahşi hayata da aktaracak şekilde hem düşüncede hem de

uygulamada ekonomik maliyet üstlenmekten kaçınmadan inisiyatif olarak gerçekleştirmiş ve insanın yeryüzünde bir halife olduğunu bir şekilde göstermiş ve bunu sınırlı bir süre ile değil devlet ve toplumunun var oluşu süresince devam ettirmeyi şiar edinmiştir. İslam devleti ve özellikle Osmanlı Devleti ve tesis ettiği muazzam medeniyet, tasvir edilmeye çalışılan bu iş ve hizmetleri yerine getirmede “ Vakıf Müessesesi”ni ihdas etmiştir. Böylelikle devletin mülkiyetinde olan emval ve mülk ancak ve ancak yine halka ve o devletin maddi ve manevi değerlerine hatta emanet kabul ettiği - vahşiler de dahil - hayvanlara hasr edilmek kaydıyla bir nevi özelleştirilmiş olmaktadır. Bu ifadeden hareketle Vakıfların tesisi ile aslında devletin elinde yani mülkiyetinde olan bir yer ya da arazi, yine devletin üst düzey bir yöneticisine tahsis edilen bir ödenekle halkın imar ve refahına kullanılmak kaydıyla özelleştirilmektedir. Bu işlem, teknik bir ifadeyle mülkiyetin özelleştirmesinden çok “ hizmetin özelleştirilmesi”ne yönelik bir uygulama olarak görülmelidir. Vakıfların tesis ettikleri hizmetler dikkate alındığında bu özelleştirme anlayışının “ “üretimin özelleştirilmesi”ne de dönüştüğüne yönelik uygulamalar da görülmektedir. Buradaki tespitin özelleştirmeyle olan ilgisi, mal varlığının baştan beri devletin mülkiyetinde bulunmasına ilişkindir. Klasik iktisadi anlayışa göre devlet mal varlığının sahibi değil, koruyucusudur. Halbuki İslam devletinde özel mülkiyet bulunmakla beraber mülk esas itibarıyla devletindir ve müsaade ettiği ölçüde bireyler (İslam olup olmadığına göre) o mülkten istifade ederler. Özelleştirme- Vakıf ilişkisi de bu noktadan doğmakta ve değerlendirilmektedir.

Tabii ki bu değerlendirmeler toprak ve mahsullerinin revaçta olduğu, savaşlar yoluyla ganimetlerin devletin temel gelirleri olduğu dönemlere ilişkin tespitlerdir. Sanayileşmenin önem kazanması ve kaydedilen ilerlemeler ile birlikte Osmanlı Devletinin ihtiyaç duyulan hizmetleri gerçek veya tüzel kişilere bırakmaksızın kendisinin üstlendiği ve etkinleştirmeğe çalıştığı da vakıdır. Fakat bu durum devletin benimsemiş ve sürdürmekte olduğu “Vakıflar”ın statülerini değiştirmemiş daha doğrusu vaz geçirtmemiştir. Zira süreç içinde sürekli cepheden cepheye koşan insanlar için Vakıflar birer hayat ışığı ola gelmişlerdir ki bu özellikleriyle tesis edilmiş olan birey – toplum ve toplum – devlet bağıllığının sürdürülmesine vesile olmuşlardır.

Osmanlı toplumu yönünden yapılan bu değerlendirme, bugünkü Batı toplumu ve o değerlerin sahibi insan açısından da (medenileşme ve refah düzeyindeki iyileşmeye rağmen) yapılabilir. Zira rekabet ve mahrumiyet esasına dayalı sistemin bir şekilde meydana çıkardığı mahrumiyetlerin giderilmesi ihtiyacı; hele özelleştirilen sektörde bu ihtiyacı daha derin hissedilen bireyler, özellikle aileler tarafından belki sosyal kesimler tarafından şiddetli şekilde vurgulanmakta ve talep edilmektedir ki bu mercii tabii ki yine devlet olmaktadır.

Bu safhada devletin bu duruma nasıl talip olacağı ya da olmayacağı söz konusu olmaktadır. Olacaksa da nasıl bir yöntem izlemesinin uygun olacağı

tartışılmaktadır. Klasik iktisadi anlayışa göre işlem bellidir. O da faydanın üretilmesinde ekonomik kojonktür eğer devletin müdahalesini gerektiriyorsa, duruma göre devlet söz konusu ekonomik sorunu gerekirse kamulaştırma yoluyla üstlenerek ya da özelleştirerek çözümlenmeye gider. Bu siyasi kararlardan sonra süreci yine ekonomik işleyiş belirler. Devletin bu safhalarda ilave bir ekonomik yük alması söz konusu değildir ve olmamalıdır.

İslam ya da onun en iyi bir temsilcisi olarak görülen Osmanlı Devlet Sisteminde ise insan bir şekilde sahiplenilmelidir ve sahiplenme yine o toplumun bireyleri ve özellikle ileri gelenleri (ki bunlar ilimde, zenginlikte ileri gelen gerçek kişiler ve devletin üst düzey makamlarını temsil eden yetkililerdir) tarafından adeta doğrudan yerine getirilir. Bununla beraber işlerin yapılması ve öngörülen hizmetlerin yapılması bir takım hukuki hazırlık ve yükümlülükleri gerektirir ki bunlar da “ Vakıf Müesseseleri” aracılığıyla olur.

Bu değerlendirmeleri bazı tespitlerle örneklendirmek mümkündür. Şöyle ki:

Ahkami'l-Evkaf adlı eserinde Ömer Hilmi Efendi vakfı şu şekilde tanımlamıştır; *“Vakıf; menfaati ibadullaha ait olur veçhile bir aynı Cenab-ı Allah'ın mülkü hükmünde olmak üzere temlik ve temellükten mahbus ve memnu kılmasıdır.”* (Efendi, 1977: 13; Aktaran Ertem, 2011: 26). Vakıf müessesesi, insanlarla birlikte var olan, karşılıklı dayanışma ile başka kimselere iyilik yapma duygusunu, hukuki statüye kavuşturarak süreklilik sağlayan ve tüzel kişiliği haiz sosyal ve hukuki bir oluşumdur (Akbulut, 2007: 63). *“Vakıflar sayesinde bir adam vakıf bir evde doğar, vakıf beşikte uyur, vakıf mallardan yer ve içer, vakıf kitaplardan okur, vakıf bir okulda hocalık eder, vakıf idaresinden ücretini alır, öldüğü zaman vakıf bir tabuta konur ve vakıf bir mezarlığa gömülürdü”* (Arsebük, 1938; Aktaran Akgündüz, 1996: 48).

Osmanlı Devleti'nde vakıf, bir malın ferdi mülkiyetten çıkartılarak Allah'ın malı olmak üzere insanların faydasına sunmak olarak tanımlanmaktadır. Vakfedilenin mal olması ve insanların faydasına sunulması buradaki önem arz eden husustur (İlim ve Medeniyet, 2017). Vakıf müessesesinde vâkıf (vakfeden), mevkuf (vakfedilen) ile mevkûfun aleyh ya da meşrûnun leh (vakfın menfaatlerinin kendilerine tahsis olunanlar) unsurlarının bulunması gerekmektedir (Sırım, 2018: 23).

Vakfın temel nitelikleri irade beyanı, vakfın ebedi olması (süreklilik), temlik ve temellük edilememe, vakfın tüzel kişiliği ile vakfın kurucu muamelesinin bağlayıcılığıdır (Ertem, 2011: 28-29). Diğer yandan vakfeden kişi, kurulan vakıfla ilgili belli amacı gerçekleştirmek için birçok hususu başlangıçta şart koşabilmektedir (Akman,2018: 193). Günümüzde vakıf kurabilmek için TMK' da tüzel kişiliğe sahip olan vakfın malvarlığı ile bu malvarlığının belli amaca tahsisi gerekmektedir. Bu iki unsur göz önünde bulundurulduğunda

vakıfların eskiye paralel olarak değişmeyen anlayış kuralının olduğu görülmektedir (Akyıldız ve Abay,2017: 144).

Bir malı kamunun mülkü hükmünde ve kamu hizmetine atfederek bir veya birkaç hedefe sürekli olarak tahsis etmek amacına yönelmiş olan vakıf; hizmet alanı, işleyişi ile statüsü farklı olsa da tarihin her döneminde var olmuştur¹. Vakıf fikri uygulaması eskilere uzanıyor olsa da vakıf, İslamiyet ile hukuki statüye kavuşmuştur². Ayet ve hadislerle övülen ve tavsiye edilen sadaka ve sadaka-i cariyeye sevabını alma arzusu vakfın zamanla kuvvetlenerek İslami müesseseler arasında yer almasını sağlamıştır. (Şimşek, 1986: 207). Vakıf müessesesine yönelik olarak Kuran’da geçen ayet-i kerimeler olduğu belirtilebilir. Örnek olarak Maide Suresi 2. ayeti “*İyilik ve takva (Allah’a karşı gelmekten sakınma) üzere yardımlaşın. Ama günah ve düşmanlık üzere yardımlaşmayın. Allah’a karşı gelmekten sakının. Çünkü Allah’ın cezası çok şiddetlidir*” verilebilir (Akman, 2018: 194). Hz. Muhammed’in (S.A.V.) insanın ölümü sonrası kesilmeyecek amellerinden biri olarak saydığı sadaka-i cariyeye ifadesi tahmini Hicri 2. yüzyıl sonrası vakıf olarak anlaşılmıştır. (Şentürk, 2010: 145-146).

Fıkıh mezheplerinde; vakıfların hukuki statüsü, kurucu esasları, bağlayıcılığı ile vakfedilmiş olan malın mülkiyeti gibi konularda farklı düşüncelerin olması nedeniyle vakıf tanımlarında da farklılıklar görülmektedir. İmam- Azam Ebu Hanife’ye göre vakıf, vakfedenin mülkündeki bir aynı mülkiyetinde tutmak kaydıyla faydasını fakirlere ya da bir hayır amacıyla sadaka vermektir (Günay, 2012). Vakıf, İslam hukukunda klasik kaynaklar tarafından Hanefi hukukçular İmam Ebu Yusuf ve İmam Muhammed’in görüşüne uygun bir şekilde, mülkiyeti Allah’a ait, kullanım hakkı şahıslara olmak kaydıyla başka birinin mülkiyetine vermek (temlik) ya da mülkiyetini almaktan (temellük) alıkoymak şeklinde tanımlanmaktadır (Akbulut, 2007: 64). Hanbeli ile Şafii mezhebinden fakihlerin vakıfla ilgili tarifleri İmam Muhammed ile İmam Ebu Yusuf’un tanımına yakındır. Maliki mezhebinden fakihlerin tanımında vakfedilmiş olan malın mülkiyetinin sahibinde olması nedeniyle İmam-ı Azam Ebu Hanife’nin tarifiyle paralellik göstermektedir (Günay, 2012).

3.2. Osmanlı Devleti’nde Vakıflar

Günümüzde sosyal devlet anlayışı çerçevesinde kamu hizmetleri olarak bilinen çoğu hizmetler Osmanlı Devleti döneminde muhtelif şahıslar tarafından tesis edilen vakıflarca sağlanmaktaydı³. (Yüksel, 1990: 296). Osmanlı Devleti’nde vakıf kuruluşları, devlet bütçesinden bağımsız olarak toplumun sivil sosyal politika anlayışını ve sosyal hizmet amacını da içinde

¹ Ayrıntılı bilgi için bkz. (Akyıldız ve Abay, 2017: 141).

² Ayrıntılı bilgi için bkz. (Akyıldız ve Abay, 2017: 146).

³ Vakıflar tarafından görülen hizmetler, mekan hizmetleri (ulaşım sistemi, ülkenin imarı) ile şehir inşa hizmetleri (imar, ticari, sosyal, kültürel) olarak sınıflandırılabilir. Ayrıntılı bilgi için bkz. Yüksel (1990).

barındıran sosyal yardımlaşma ve dayanışma kurumları olarak tanımlanabilir (Zengin vd., 2012: 136).

Osmanlı Devleti vakıf medeniyeti olarak adlandırılabilen, vakıflar iç veya dış güvenliğin sağlanmasında, yurt savunması ile yönetimi dışında kalan bütün hizmet sahasında faaliyet göstermişlerdir. Diğer yandan vakıflar bu hizmetlerin devletin bir ucundan diğer ucuna kadar uyumlu ve düzgün bir şekilde görülmesini sağlamışlardır (Defne, t. y.: 163). Osmanlı Devleti zamanında çok önemli görevler üstlenen vakıflar; cami, mektep, tekke, kitap, köprü, yol, çeşme, hasta hane, han, yurt, çamaşırhane, imaret gibi her türlü dini ve içtimai gereksinimlere cevap vermekteydi. Ayrıca vakıf müesseselerin içerisinde yer alan ve muhtaç olanlara nakdi yardım yapan para vakıfları da bulunmaktaydı (Şimşek, 1986: 208).

Osmanlı Devleti zamanında vakıfların gördükleri hizmetleri şu şekilde sıralamak mümkündür (Ertem, 2011):

- o Dini hizmetler
- o Eğitim hizmetleri
- o Sağlık hizmetleri
- o Şehircilik hizmetleri
- o Bayındırlık hizmetleri
- o Askeri hizmetler

Osmanlı Devleti'nde vakıfların iktisadi, ticari, siyasi, içtimai, kültür ve eğitim anlamında toplumsal yaşamda görevleri vardı. Vakıflar iktisadi kuruluş gibi faaliyet göstermekte, gelir elde ederek mülk sahibi olabilmekte, üretim yaparak istihdam sağlayabilmekteydi⁴. Ekonomik faaliyetler vakıfların kontrolünde işlerken toplum tabakalarının bir araya gelerek kaynaşmasını sağlaması, vakfın önemini göstermektedir (İlim ve Medeniyet, 2017). Vakıflar, iktisadi anlamdaki gücü ve ücretlerini ödediği kişiler vasıtasıyla ülkenin sosyal hayatında önemli bir rol oynamışlardır. 18. yüzyılda vakıf giderlerinin % 30,75'i din alanına, % 28,16'sı eğitim ve öğretime, % 14,20'si aileye mensup kişilere, % 10,51'i sosyal hizmetlere, % 6,50'si askerî birliklere, % 9,70'i de vakfın idaresine tahsis edilmiştir (Yediyıldız, 1982: 2).

Vakıfların Osmanlı Devleti mali sistemi içerisindeki payına bakıldığında; 16. yüzyıl başlarında yaklaşık olarak %12 iken bu oran 17. yüzyıl başlarında %20'lere kadar yükselmiştir. Buradan hareketle mali sistem içerisinde payı

⁴ Şehirlerde yer alan vakıf ticaret hanları, yol ve ticaret güvenliği için kurulan kervansaraylar, zirai anlamda büyük imar ve ıslah işlerinin vakıflarca gerçekleştirilmesi, vakıfta çalışanların istihdama katkısı uygulama örnekleri olarak gösterilebilir. Ayrıntılı bilgi için Bkz. Bayartan (2008).

artan vakıfların, kâr imkanı olmayan veya kâr marjının düşük olduğu bu nedenle de iktisadi anlamda yatırımın cazip olmadığı eğitim, sağlık, dini ve kültürel faaliyetlerin finansmanında önemli rol üstlendiği ifade edilebilir (Sırım, 2018: 22). Arslan (2017), yapmış olduğu çalışma sonucunda⁵, verimli alanlarda vakıf oluşturmanın bir sosyal politika aracı olarak istihdama ve dolaylı anlamda birçok sosyal ve ekonomik probleme çözüm getirebileceğini ifade etmiştir. Sonuç olarak, Osmanlı Devleti döneminde vakıflar, sosyal anlamda da çok büyük fonksiyonlara sahipti. Osmanlı Devleti'nde vakıfların üstlendikleri sosyal fonksiyonlar şu şekildedir (Ertem, 2011):

- o Sosyal çatışmayı engellemesi
- o Gelir ve servet dağılımı üzerinde düzenleyici etki yapabilmesi
- o Sosyal ilişkiler üzerinde düzenleyici etkisi
- o İstihdam üzerinde arttırıcı etkisi
- o Yabancılaşmayı önleme etkisi
- o Sosyal bütünleşmeyi sağlama etkisi

Vakıfların Osmanlı Devleti döneminde yaptığı hizmetler değerlendirdiğinde, devletin yapısı gereği üstlenemediği sivil ulaşım hizmetleri vakıflar yoluyla sağlanmaktaydı. Önemli sosyal ve kültürel merkezler vakıflarca harap olmaktan kurtarılıyordu. Han, hamam, kervansaray, çeşme, imarethane gibi yapıların inşası ile hem vakfa gelir sağlanıyordu hem de şehrin imarına katkısı olmaktadır. Ticari anlamda ise şehirlerde para piyasası ve sandık rolü oynamaktaydılar. Ayrıca sosyal ve kültürel anlamda da vakıflar belirgin rol oynamaktaydı (Yüksel, 1990: 296-298). Osmanlı Devleti'nde vakıfların çevreyi koruma gibi görevleri de bulunmaktaydı⁶. Osmanlı Devleti'nde kurulmuş olan çoğu vakfa çeşitli köy, mezra, bağ, bahçe, zeytinlik, koru ile orman gelir kalemi olarak ayrılmaktaydı⁷. Diğer yandan doğrudan çevreyi korumak için hayır kurumları da tesis edilmiştir (Yörük, 2016: 364).

3.3. Vakıf Müessesesinin Özelleştirmeye Karşı Alternatif Olarak Değerlendirilmesi

Özelleştirme uygulamaları sonrasında ortaya çıkan olumsuzluklar ve bunların meydana getirdiği sosyal huzursuzluklar siyasi irade tarafından da bir nevi kabul görmüş ve bu durum karar alıcıları ve araştırmacıları idari ve akademik yönden araştırmalara özellikle alternatif çözümlere

⁵ Vakıflar ile istihdam arasındaki ilişkiyi araştıran Arslan (2017), tarihi ve güncel verileri kullanmıştır. Çalışmada, Fatih Sultan Mehmet ve Kanuni Sultan Süleyman dönemlerindeki vakıflar ile günümüzde özel vakıf üniversiteleri ile vakıfların istihdam oluşturma etkileri araştırılmıştır.

⁶ Örneğin mahalle merkezli kurulan avarız vakıfları yol, su, kaldırım, suyolları gibi faaliyetleri yürütmekteydi. Ayrıntılı bilgi için bkz. Yörük (2016).

⁷Örneğin bazı kişilerin İstanbul, Giresun, Kırklareli, Edirne, Bolu gibi yerlerde ormanlar vakfetmeleri. (Bkz. Yörük 2016).

yönlendirmiştir. Özelleştirmenin arzu edilen neticeler doğurduğu konusunda beliren şüpheler, bir yandan tekrar kamulaştırma ya da daha yumuşak bir geçişi ve uygulamayı savunan görüşlere yer açmaya başladığı göstermektedir. Nitekim literatürdeki değerlendirmeler de bu başlıklarda toplanabilir. Görülen o ki çözüm teklileri yine mevcut sistem ve anlayışı içinde geliştirilmektedir. Halbuki başlı başına bir tecrübe ve işleyişi ile Vakıflar, hem makul hem ikna edici (sosyal kesimler itibarıyla) hem ilgili siyasi otoriteden talep edilmeksizin, ihtiyacın giderilmesinde rasyonel bir tercih olarak uygulanan, birbirini tamamlayıcı, destekleyici bir çözüm (ler) demetidir. Bu özellikleri ile aslında insanlığın aradığı huzur ve sükun veren çözüm de “vakıf” anlayışında görülmektedir ve görülmelidir.

Devlet faaliyetlerinin bir kısmının özel kesime devrinde, vakıflar gibi kar amacıyla çalışmayan kuruluşlar yanında kar amacı olan ve rekabetçi piyasada faaliyet gösteren kurumlar da bu hizmetleri üstenebilmektedir. Oysa sağlık, eğitim ile sosyal güvenlik vb. alanları kapsayacak özelleştirmeler gelir eşitsizliğini arttırabilmektedir (Altuğ, 2019: 200). Vakıf gibi kuruluşlar günümüzde hükümet dışı örgüt olarak tanımlanmakta ya da kamu ile özel kesimden ayrı bir kesim olarak nitelendirilerek kar amacı olmayan üçüncü sektör olarak adlandırılmaktadır (Pehlivan, 2017: 24). Vakıfların kâr imkanı olmayan veya kâr marjının düşük olduğu bu nedenle de iktisadi anlamda yatırımın cazip olmadığı eğitim, sağlık, dini ve kültürel faaliyetlerin finansmanında önemli rol üstlendiği bilinmektedir (Sırım, 2018: 22).

Vakıf, insanlar ile birlikte var olan, karşılıklı dayanışmaya bağlı olarak başkalarına iyilik yapmayı, hukuki statünün varlığı sayesinde devamlı olmasını sağlayan ve tüzel kişiliği olan hukuki ve sosyal bir kurumdur (Akbulut, 2007: 63). Vakıf kurumunda; vâkıf (vakfeden), mevkuf (vakfedilen) ile mevkûfun aleyh ya da meşrûtun leh (vakfın menfaatlerinin kendilerine tahsis olunanlar) unsurlarının bulunması gerekmektedir (Sırım, 2018: 23). İslam dininin ilk senelerinden beri var olan vakıfların Emeviler, Abbasiler ile Selçuklular ve diğer Türk- İslam devletlerinin döneminde gelişip yaygınlaşarak müessese halini almıştır. Osmanlı Devleti döneminde önemli bir kurum haline gelen vakıflar her şehrin en görkemli sembolü olmuştur. Bu nedenle Osmanlı Devleti ile vakıf medeniyeti özdeşleşmiş ve Osmanlı'da vakıfların her şehirde eserlerine rastlamak mümkündür (Okuyan, 2018: 117-118).

Günümüzde belediyeler tarafından sunulan su hizmetini; İstanbul'da tüm ilçelere suyun ulaşmasını vakıfların sağlaması, su temeli sistemi halkın refahı ve su ile ilgili bir problem yaşamamaları için Özel Vakıf Kanunu tarafından siyasi otoritenin gözetimi altında düzenlenirdi (Şensoy; 2006: 73). Vakıfların süreklilik esas gereğince hizmetlerin aksamaması için bünyelerinde çalıştırdıkları kişilere iş imkânı sağlamaları, eğitimde fırsat

eşitliği ile gelir dağılımında etkili olmaları, ülkenin imar ve inşasında önemli görevler üstlenmeleri, altyapı yatırımlarını gerçekleştirmeleri vakıfların Osmanlı Devleti dönemindeki önemini göstermektedir (Şensoy, 2016: 59). Vakıf müessesesinin Osmanlı Devleti'nde birçok kamu hizmetini görmesi; eğitim, öğretim, sağlık hizmetlerini yerine getirmesi, belediyelere ait birçok hizmetler ile köy tüzel kişiliğine ait hizmetlerin vakıflarca yapılması, kamu yararının olduğu hizmetlerin süreklilik esasının olmasıyla vakıflarca yerine getirilmesi söz konusudur. (Ertem, 1990: 1).

Vakıflar, dini kuruluşlar ile dernekler kar amacı gütmeyen, hizmetleri satılmaz ve bu hizmetler piyasa dışı sunulmaktadır (Bulutoğlu, 2004: 20). Osmanlı Devleti zamanında 29.798 vakfın kurulduğu, ancak tespit edilemeyenler ile bu sayının 50.000 civarı olacağı kaynak araştırmalarında ifade edilmektedir (Akbulut, 2007: 66). Tarihi süreç içerisinde vakıflar tarafından yürütülen hizmet alanlarının sayısı oldukça çoktur. Eğitim ve öğretim, kültür, yapım, onarım ile restorasyon, dini, sağlık, hayri ile sosyal, güvenlik, ulaşım, temizlik, turizmi teşvik mahiyetinde olan, ekonomik ve şehircilik hizmetleri olarak sıralanabilir (Akman, 2018: 201). Osmanlı Devleti döneminde vakıfların sayıları ile yaptıkları hizmetler dikkate alındığında, vakıfların toplumsal yaşamda üstlendikleri rolün büyük olduğu söylenebilir.

Vakıflar Osmanlı Devleti döneminde hastane, bayındırlık, yol, köprü, kütüphane vb. alanlarda faaliyet göstermişlerdir. Diğer yandan yoksul ve yetimlere yardım, evlenecek genç kızların çeyizlerini hazırlama, çocukların emzirilmesinin sağlanması, öğrencilere burs, kalacak yer temini, işsizlere iş bulma, sokak temizleme, hayvanların himaye edilmesi gibi vakıfların geniş bir hizmet yelpazesinin olduğu görülmektedir (Taşkesen, 2017: 62). Son dönemde özelleştirmeye karşı araştırma ve çalışmaların yapıldıkları gözlemlenmektedir⁸. Özelleştirmeye karşı alternatif yaklaşımlar çerçevesinde Altun vd. (2018), özelleştirme alternatif olabilecek kuruluşlara sendikalar ile kollektif sosyal hareketlenmeleri; kar elde etme amacı gütmemeleri, sosyal vatandaşlık ve eşitlik ilkeleri çerçevesinde devlet mülkiyetinde olan ya da olmayan sivil toplum kuruluşları tarafından yönetilmelerini ifade ederek örnek göstermişlerdir. Vakıf müessesesinin kişiler tarafından toplumsal menfaat amacıyla vakfedilmesi, sosyal faydayı esas alması ile toplumsal anlamda üstlendiği roller düşünüldüğünde günümüzde özelleştirmeye karşı alternatif olarak vakıf müessesesi önerilebilir.

Sonuç

1970'li yıllar sonrasında liberalleşme politikaları çerçevesinde yaşanan serbestleşme süreci ile birlikte özelleştirme uygulamaları hız kazanmış ve devlet işletmeciliği yerini özel sektöre bırakmaya başlamıştır. Ekonomideki çoğu alandan çekilen devlet genellikle denetim mekanizması yoluyla piyasaya müdahil olmaya başlamıştır. Özelleştirme uygulamaları

⁸ Örnek olarak bkz. McDonald and Ruiters (2010), Orkunoğlu (2010), Altun vd. (2018).

sonrasında sosyal fayda ve verimlilik gibi durumlar çerçevesinde belirli olumsuzluklar oluşmaya başlamıştır. Özel sektörün devlet kadar sosyal faydayı göz önüne alarak hizmet sunamaması, piyasanın başarısız olduğu durumların olması gibi nedenlerle çeşitli sıkıntılar oluşmaya başlamıştır. Bu sebeple son dönemlerde özelleştirmeye karşı alternatif yaklaşımlar tartışılmaya başlanmıştır.

Bu çalışmada özelleştirmeye karşı alternatif yaklaşım olarak vakıf müessesesi değerlendirilmiştir. Osmanlı Devleti döneminde çok önemli fonksiyonlar üstlenmeleri nedeniyle Osmanlı Devleti vakıf müessesesi esas alınmıştır. Yapılan değerlendirmeler sonucunda günümüzde devletin çekildiği ve özelleştirdiği alanlar ve Osmanlı Devleti döneminde vakıfların yaptıkları hizmetler düşünülürse, vakıf müessesesinin özelleştirme alternatifi olabileceğini söylemek mümkündür. Tekrar vurgulamak gerekir ki Vakıflar, bir yandan öncelikle kimsesize yardımı dayanışmayı öne çıkarırken, bir yandan da kendi gelirini de gözeten yani harcamalarının finansmanını da sağlayan, bu amaçla yine de piyasada faaliyet gösteren desteklediği bireylerin yine piyasa aracılığıyla refah düzeyini artırmaya imkan sağlayan özellikleri ile aslında Batı Medeniyetinin de ve o felsefeyle hareket eden bütün sistemlerin de aradığı bütünlükçü ve bütünlleştirici bir tecrübe ve anlayış olarak görülebilir. Vakıfların eğitimden sağlığa, bayındırlıktan dini hizmetlere, iktisadi ve ticari faaliyetlere ilişkin birçok hizmetleri yerine getirmesi, sosyal alanda önemli fonksiyonları üstlenmesi bu düşünceyi destekler niteliktedir.

Günümüzde, eski dönemlere kıyasla vakıfların sayılarının ciddi bir şekilde azaldığı ifade edilebilir. Diğer yandan yumuşak güç (soft power) olarak adlandırılan kuruluşların yaptıkları hizmetlerin vakıflarla örtüştüğü belirtilebilir. Her ne kadar Osmanlı idari geleneği yönünden tam bir Vakıf anlayışı ile tanımlanmasalar dahi günümüzde hizmet veren Türk İşbirliği ve Koordinasyon Ajansı (TİKA), Yunus Emre Enstitüsü, sosyal faydayı esas alan Sivil Toplum Kuruluşları buna örnek olarak gösterilebilir. Ayrıca Vakıflar Genel Müdürlüğü köklü bir geçmişe sahip vakıf müessesesinden kalan eserleri korumakta ve bu eserleri yaşatmaya çalışmaktadır. Ancak bu faaliyetler insana yönelik bir hizmetten ziyade nostaljik bir mirasa sahip çıkma gayretleri olarak görülmeli ve çalışmanın öne çıkarmaya çalıştığı sosyal ve ekonomik fonksiyonlardan farklı ve uzaktır. Zira Vakıf anlayışı devlet tarafından yine topluma mal edilmiş piyasa sistemine ve işlerliğine de entegre edilmiştir. Daha da önemlisi bireyler ve toplum tarafından da memnuniyetle kabul ve takdir görmüştür.

Bu değerlendirmenin bir gereği ve neticesi olarak, çalışma bütününde özetlenen fayda ve fonksiyonları ile İslam medeniyeti açısından önem arz eden ve özellikle Osmanlı Devleti döneminde toplumsal, sosyal, kültürel, ekonomik vb. çeşitli sahalarda önemli fonksiyonlar üstlenmesi ve ortaya

koydukları kayda değer tecrübe ve birikim nedeniyle bu çalışmada “Vakıflar”, özelleştirmeye karşı alternatif, hem de aranılan bir alternatif olarak sunulmuştur.

Kaynakça

- Acar, E. (2017), “Neoliberalizm ve Sosyal Refah Devleti Ekseninde Üçüncü Yol Yaklaşımı”, *Kastamonu Üniversitesi İktisadi ve İdari Bilimler Fakültesi Dergisi*, 18(1), 248-263.
- Akbulut, İ. (2007), “Vakıf Kurumu, Mahiyeti ve Tarihi Gelişimi”, *Vakıflar Dergisi*, Sayı: XXX, Vakıflar Genel Müdürlüğü Yayınları, Ankara.
- Akgündüz, A. (1996), *İslâm Hukukunda ve Osmanlı Tatbikatında Vakıf Müessesesi*, Osmanlı Araştırmaları Vakfı Yayını, İstanbul, II. Baskı.
- Akman, A. (2018), “Eski Vakıflar Hukuku Bağlamında Vakıf Müessesesi ve Günümüzdeki Etkileri”, *Selçuk Üniversitesi Hukuk Fakültesi Dergisi*, 26(2), 189-224.
- Aktan, C. (2010), “Özelleştirme Uygulamalarında Ortaya Çıkabilecek Başlıca Sorunlar”. *Sosyal ve Beşeri Bilimler Dergisi*, 2 (2), 136-141.
- Akyıldız, Y., & Abay, A. R. (2017), “Vakıf Müessesesinin Gelişimi ve Mahiyeti: Tarihsel Bir Değerlendirme”, *Yalova Sosyal Bilimler Dergisi*, (15), 141-157.
- Altuğ, F. (2019), *Kamu Bütçesi*, İstanbul: Beta.
- Altun, N., Akdoğan, I., & Akdoğan, T. (2018), “Özelleştirmeye Karşı Alternatif Yaklaşımlar”, June. In ICPESS (International Congress on Politic, Economic and Social Studies) (No. 4).
- Arsebük, E. (1938), *Medeni Hukuk I Başlangıç ve Şahsın Hukuku*, İstanbul: Tan Matbaası
- Arslan, H. (2017), “Sosyal Politika Aracı Olarak Vakıflar ve İstihdam Etkisi”, *Akademik Bakış Uluslararası Hakemli Sosyal Bilimler Dergisi*, (63), 396-417.
- Arslan, N. T. (2010), “Klasik - Neo Klasik Dönüşüm Süreci: Yeni Kamu Yönetimi”, *CÜ İktisadi ve İdari Bilimler Dergisi*, 11(2), 21-38.
- Bayartan, M. (2008), “Osmanlı Şehirlerinde Vakıflar Ve Vakıf Sisteminin Şehre Kattığı Değerler”. *Osmanlı Bilimi Araştırmaları*, 10(1), 157-175.
- Bulutoğlu, K. (2004), *Kamu Ekonomisine Giriş. Demokraside Devletin Ekonomik Bir Kuramı*, İstanbul: Batı Türkeli Yayıncılık.
- Çetinkaya, Ö. (2007), *Türkiye’de Devlet İşletmeciliği ve Özelleştirme*, (Güncellenmiş 2. Baskı). Bursa: Ekin Yayınevi.

- Çöğür, İ. (2016), "İktisadi Doktrinlerde Geçmişten Günümüze Girişimciliğin Önemi", *Selçuk Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü Dergisi*, (35), 65-80.
- Defne, S. (t. y), "Medeniyetin Anası Olarak Vakıf", *Genç Hukukçular Hukuk Okumaları*, 153.
- Doğan, M. N. (2012), "Rakamlarla Özelleştirme: Türkiye'de ve Dünyada Özelleştirme Uygulamaları ve Özelleştirme Fonu'nun Kaynak ve Kullanımları", *Özelleştirme İdaresi Başkanlığı*, Ankara.
- Efendi, Ö. H. (1977), *İthaf 'ul-Ahlaq Fi Ahkam' il-Evkaf*, Ankara.
- Erdoğan, M. M. (2009), "Neo-liberal İktisatta Sonun Başlangıcı ve Keynezyen İktisadın Reenkarnasyonu", *Toplum ve Demokrasi Dergisi*, 3(6-7).
- Ertem, A. (1990), "Cumhuriyetin İlk Yıllarında Vakıflarla İlgili Uygulamalar", *Yayınlanmamış Yüksek Lisans Tezi. İstanbul Üniversitesi, Sosyal Bilimler Enstitüsü, Siyaset Bilimi Bilim Dalı*, 1990.
- Ertem, A. (2011), "Osmanlı'dan Günümüze Vakıflar". *Vakıflar Dergisi*, Sayı: 36, 25-65.
- Günay, H. M. (2012), "Vakıf", *TDV İslâm Ansiklopedisi*, <https://islamansiklopedisi.org.tr/vakif#1> (Erişim Tarihi: 15.03.2020).
- Güngör, K. (2004), "İktisadın Tarihine Kısa Bir Bakış ve Merkantilizmden Günümüze İktisadi Düşünceler", http://kisi.deu.edu.tr//asuman.altay/kamil_gungor.pdf, (Erişim Tarihi: 27.12.2018).
- Güngör, K. (2017), "Thatcher'ın Temel Maliye-Ekonomi Politikaları ve Birleşik Krallık'taki Etkileri", *Eskişehir Osmangazi Üniversitesi Sosyal Bilimler Dergisi*, 18 (2), 1-20. DOI: 10.17494/ogusbd.371325
- Haldun, İ. (2004), *Mukaddime*, (Çev. Halil Kendir) Birinci Cilt. Ankara Yeni Şafak Kültür Armağanı.
- İGEME (2010), *İhracat Terimleri Sözlüğü*, T. C. Başbakanlık. Dış Ticaret Müsteşarlığı. İhracatı Geliştirme Etüd Merkezi.
- İlim ve Medeniyet (2017), "Osmanlı Devleti'nde Vakıf Sistemi", <https://www.ilimvedenedeniyet.com/osmanli-devletinde-vakif-sistemi.html>, (Erişim Tarihi: 27.12.2018).
- McDonald, D. A., and Ruiters, G. (eds). (2012), *Alternatives to Privatization: Public Options For Essential Services in the Global South*, Routledge: New York.
- Okuyan, A. (2018), "Türk-İslam Medeniyetinde Vakıf Müessesesi: Bayburt Örneği", *Ondokuz Mayıs Üniversitesi İlahiyat Fakültesi Dergisi*, (45), 115-149.

- Orkunoğlu, I. F. (2010), "Özelleştirme ve Alternatifleri", *Akademik Bakış Dergisi*, s. 22, 1-22
- Özbek, O. (2007), "Türkiye'de Özelleştirme: Ekonomik ve Sosyal Etkileri", *İZTO AR&GE Bülten Ekonomi*.
- Öztopçu, A. (2016), "İktisadi Düşüncede Yenilikçilik ve Ekonomik Kalkınmadaki Yeri", *Akademik Bakış Uluslararası Hakemli Sosyal Bilimler Dergisi*, (58), 367-379.
- Pehlivan, O. (2017), "Kamu Maliyesi", Ağustos. Trabzon: Derya Kitapevi.
- Sırım, V. (2018), "Bir Finansman Kaynağı Olarak Vakıflar: Osmanlı Örneği", *Osmanlı Medeniyeti Araştırmaları Dergisi*, 4(6), 22-36.
- Starr, P. (1988), "The Meaning of Privatization", *Yale Law & Policy Review*, 6(1), 6-41.
- Şen, H. ve Sağbaş, İ. (2017), *Vergi Teorisi ve Politikası*, Ankara: Arıkan
- Şener, O. (2008), *Teori ve Uygulamada Kamu Ekonomisi* (Tıpkı 10. Baskı), İstanbul: Beta Yayıncılık.
- Şensoy, F. (2006), "Kamusal Hizmetlerin Karşılmasında Vakıflar: Vakıf Sular Örneği", *Sivil Toplum: Düşünce & Araştırma Dergisi*, 4(15), 73-86.
- Şensoy, F. (2016), "Osmanlı İmparatorluğu'nda Vakıfların Ekonomik Boyutları", *Muhasebe ve Finans Tarihi Araştırmaları Dergisi*, (10), 41-63.
- Şentürk, M. (2010), "Vakıf Kültürünün Kur'an'daki Referansları", *İSTEM*, (16), 143-160.
- Şimşek, M. (1986), "Osmanlı Cemiyetinde Para Vakıfları Üzerinde Münakaşalar", *Ankara Üniversitesi İlahiyat Fakültesi Dergisi*, 27(1), 207-220.
- Tan, T. (1992), "KİT'lerin Özelleştirilmesi ve Sorunlar", *Amme İdaresi Dergisi*, 25(1), 27-64.
- Taşkesen, M. Ö. (2017), "Osmanlı Döneminde Sosyal Refah Sistemi Olarak Vakıflar", *İş ve Hayat Dergisi*, (5), 57-66.
- Tosun, E. (1996), "Türkiye'de Kamu Kesimi ve Özel Kesim Ayırımının Normatif ve Reel Planda Önemi ve Sınırları", T.C Maliye Bakanlığı Bütçe ve Mali Kontrol Genel Müdürlüğü. Devlet Bütçe Uzmanlığı Araştırma Raporu, Ankara.
- Williamson, J. (2004), "A Short History of the Washington Consensus", <https://piie.com/publications/papers/williamson0904-2.pdf>, (Erişim: 25.12.2018).
- Yediyıldız, B. (1982), "Vakıf Müessesesinin XVIII. Asır Türk Toplumundaki Rolü", *Vakıflar Dergisi*, (14), 1-29.

Yörük, D. (2016), "Osmanlı'dan Günümüze Türk Toplumunda Çevre Anlayışının Gelişmesinde Vakıflar ve Dernekler", *Selçuk Üniversitesi Türkiyat Araştırmaları Dergisi*, 1(40), 361-372.

Yüksel, H. (1990), "Osmanlı Sosyal ve Ekonomik Hayatında Vakıfların Rolü (1585-1683)", Ankara Üniversitesi. Sosyal Bilimler Enstitüsü, Tarih Anabilim Dalı, Doktora Tezi, 1990.

Zengin, E., Şahin, A., & Özcan, S. (2012), "Türkiye'de sosyal yardım uygulamaları", *Yönetim ve Ekonomi*, 19(2), 133-142.

